

Hierna volgt een punt dat mijn zeer bijzondere belangstelling heeft, aangesneden door J. Wesseling: 'De oefenaar in de kerken van de Afscheiding in de eerste jaren na 1834'. In een zeer overzichtelijke weergave van de feiten laat hij zien dat er over de niet ambtelijk geordende en doorgaans weinig geschoolde voorgangers — oefenaars genoemd — verschillend gedacht werd en over het lot der betrokkenen navenant beschikt. Soms denkt men als men de uitingen van bepaalde tegenstanders leest: 'Der Mohr hatte seine Schuldigkeit getan, der Mohr konnte gehen!'. Nadat immers vele (?) oefenaars in 'gezelschappen' een schare hadden opgekweekt in wat men zou kunnen noemen een *spiritualiteit* die deze gevoelig maakte voor de oproep tot afscheiding, werden zij nu door sommigen liefst snel afgedankt als te gevaarlijk. Maar dit zijn veronderstellingen die nog teveel de vaste grond ontberen. Vandaar dat ik met toestemming van de redactie de volgende *oproep* plaats:

Laat allen die iets — of veel — weten aangaande oefenaars en 'gezelschappen' uit het eind van de achttiende en de gehele negentiende eeuw zich bij mij melden — adres achter in dit nummer. Het gaat er hierbij om dat de redactie graag geattendeerd wordt op zowel gedrukte als geschreven bronnen alsmede mondelinge overleveringen waaruit iets (of veel) blijkt van het optreden van oefenaars, het samenkomen van gezelschappen, de inhoud van het ge- en besprokene, de status van de betrokkenen en dergelijke gegevens. Het is verheugend dat Wesselings bijdrage ons daarvan reeds zoveel heeft aangereikt. Wij hopen op gezette tijden de resultaten gesystematiseerd in *DNK* te publiceren.

Aan zijn optreden te Amsterdam heeft Simon van Velzen de reputatie overgehouden van heerszucht en onverzettelijkheid alsmede van een eenzijdig verstandelijk homiletisch talent. Onder de voor hem kenmerkende titel: 'De Afscheiding bewaard' schrijft C. Smits over de strijd die in de hoofdstad woedde. Hij toont met de bronnen aan op welke gegevens bijvoorbeeld Rullman zich baseerde en hoe weinig eigen onderzoek daaraan ten grondslag lag — hetgeen niemand zal verbazen — en laat aan de hand van eigen spoorwerk zien, hoe hard een aantal invloedrijke aanhangers van H.P. Scholte zich tegenover Van Velzen heeft opgesteld. Hiervan is J. A. Wormser de bekendste: zijn oordelen over Van Velzen zijn het die de literatuur gestempeld hebben, maar geheel ten onrechte: de grote meerderheid der gemeente dacht totaal anders over haar herder en leraar. Het typeert het team dat deze bundel heeft geschreven dat C. Trimp, onmiddellijk hierna 'S. van Velzen als prediker en homileet' schetsend, rustig diens tekorten kan noteren. Van Velzens welsprekendheid wordt namelijk, z.i., door monotonie bedreigd en dit omdat 'onderwijzing en stichting' als vrij onafhankelijke elementen na elkaar in de preken aan de orde komen. Hierbij versmalt de stichting tot aandacht voor het persoonlijke heil en de persoonlijke heilszekerheid, een duidelijke erfenis van de Nadere Reformatie, hetgeen voor een hedendaags vrijgemaakte niet aanvaardbaar is. Vandaar ook dat deze bijdrage m.i. het onderwerp wat dreigt te vertekenen. Dit is weer veel minder het geval met het laatste opstel over 'Het begin van zendingsaktie door de afgescheiden kerken' van H. Bouma. Afgezien van een m.i. eenzijdige en onhistorische aanval op de zendingsgenootschappen aan het begin wordt hier een evenwichtig en nogal gedetailleerd verhaal gegeven van alle pogingen tot zending in zeer uiteenlopende windstreken. Enerzijds moet men het totale werk niet overschatten, maar anderzijds is er,